

דליה רביקוביץ אחד־עשר שירים גנוזים

עריכת מבחר קטן ממכלול שיריה הגנוזים של דליה רביקוביץ היתה חוויה עזה ומזורה מאוד. כאילו לפתע, עשר שנים אחרי מותה, שלחה המשוררת צרור שירים חדשים למערכת. סגנונם של השירים מוכר ואהוב, ורבים בהם היסודות האופייניים לשירת רביקוביץ – ואף על פי כן, ככל שהדבר נוגע לקהל הקוראים, אלה שירים חדשים בתכלית.

השירים הכלולים בעיזבון נכתבו בתקופות שונות: חלקם בשעה שחיברה את ספר ביכוריה פורץ הדרך "אהבת תפוח הזהב" (1959) ואחרים בהמשך. כמו בשיריה שפורסמו, גם כאן נקל להבחין במעבר הסגנוני שחל בין כתיבתה המוקדמת לבין זו המאוחרת. עיקרו של שינוי זה, בהכללה: תנועה מסגנון מעין־ארכאי, ששפתו נשגבת, אל מבע יומימי בהרבה, הנראה מטבעו חשוף יותר.

כל פרסום של יצירות שלא ראו אור בחיי היוצר או היוצרת מעלה כמובן שאלות אתיות ואסתטיות. נדמה שבמקרה של רביקוביץ, גדולתה מעוררת עניין גם בטקסטים שהיא עצמה לא מצאה לנכון להדפיסם. הקפדתה המדוקדקת על שמירת מחברות שיריה, ובכללן השירים הגנוזים, מעידה על מודעותה לחשיבותן גם לקוראיה העתידיים.

שירים אלה ואחרים, המתפרסמים כאן באדיבות בנה של המשוררת עידו קליר, יראו אור בספר בהוצאת הקיבוץ המאוחד, בעריכת גדעון טיקוצקי. אנחנו מודים לגדעון טיקוצקי שהעביר לעיוננו את השירים.

יש זיכרון למתים (אב לְבָנִים)

אם יָשׁוּב הָאִישׁ הַזֶּה
הֲכִי לֹא אֶל בֵּיתוֹ יָשׁוּב?
שֶׁהוּא בְּעַל אִשָּׁה וּבָנִים
וְלֹא יָשׁוּב אֲלֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹ שֵׁם וּשְׂאֵרִית
עִם אֲשֶׁר חַיִּים הַיּוֹם.
מָה טַעַם אַחַר שׁוּבוֹ
וְיֵשׁ לוֹ בֵּית לְשׁוּב?

אם יָמִים רַבִּים אַחַר
הֵן לֹא נִחְשְׁבִים לוֹ רַעָה.
רַעָה לֹא נִחְשָׁב עָלָיו.
וּמָה טַעַם אַחַר שׁוּבוֹ?

ואם נכון ידברו
שנבצר מכוחו לשוב
כלום אפשר שנבצר מכוחו
אם יש לו בית לשוב?

אם בעוד ימים רבים
או בעצם היום הזה,
תעשת בלבו וישוב
כי יש לו אשה ובנים.

[בשעה שאני אברים]

בשעה שאני אברים וגידים ונשמה
מוטל אבי בקברו שבבית העלמין
והשבתי אני אל לבי שלא ככל המתים
האיש אבי-מולידי אינו מתגלגל בעפר.

שהמת הבטל בקברו אין לו בת ואין לו בנים
והמת בקברו אין לו רע בלתי המתים
ובעוד שאני אברים וגידים ונשמה
אבי-מולידי אינו מתחלף בעפר.

אבי-מולידי אמנם נעשה לו נס
יען שמו של אבי-מולידי לא בזיתי כשם איש מת
ולא הטלתי בו דפי לאמר ברבים:
"האיש אבי-מולידי גוע וימת".

אבי-מולידי בקברו אין לו קלון הבשר הנמק
אבי-מולידי הוא פדוי מגל העפר
ויש לו תאר נגוי ויש לו קומת אנשים
ורב עמנו חלקו מחלקו בבית העלמין.

ותבא אליו השמועה ויהי לו משוש בקברו
תגלגלה כל עצמותיו, ישוב בשרו ויפרכ
שהוא פדוי מעפר והוא עמנו כיום
ויש לו דמות הגוף ויש לו קומת אנשים.

[פגעתי קני סוף]

"חמייתי אָמֶד"

הושע ד

פגעתי קני סוף ומימיו של נהר
ופתע דמתה לי התהום כאמי;
ולי היא קראָה, ולי היא קראָה
והיא לא תלאָה עוד מקרא לי בשמי.

נבטו בי גלים בעינים רבות,
פצרו בי קני סוף כאחי בני אמי.
ולי היא קראָה, ולי היא קראָה
התהום הירקה שדמתה כאמי.

ראיתי אמי למלטני באה,
בקשה לקחתני הביתה אמי.
שלחו בי קני גמא כפות גבעולים
ותרא אמי כי יצא גזר דיני.

(16.12.1953)

הנהר הגדול

הולכים אנשים לנהר הגדול
מבקשים את מראה הנהר הגדול
באהבתם לנהר הגדול.

והולכים עמָהם גם בנים ובנות
והתינוקות משיחים בנהר
וככל שתגדל תשוקתם לנהר
כן ישבחו אותם הוריהם.

ותוהים אנשים: מה עצמות הנהר?
מה גוף הנות הנהר הגדול?
וכלם מסכימים שכוחו במראָה
לבד העור שחפץ למשו.

וְזֶה הָעוֹר הַהוֹלֵךְ לְנֶהֱרַךְ
מִבְקֶשׁ אֶת מִמַּשׁ הַנֶּהֱרַךְ הַגָּדוֹל
וְלִבּוֹ מִשְׁעָר אֶת חֲדוֹת הַמַּגָּע
שִׁיגִיעַ יָדוֹ אֶל עוֹר הַנֶּהֱרַךְ.

וְצוֹפֵן הָעוֹר דַּעְתּוֹ בְּלִבּוֹ
אֵף בְּנֹו וּבְתוֹ מִכִּסִּים מִחֲשַׁבְתָּם
שָׁגוֹף וּמִמַּשׁ יִהְיֶה לְנֶהֱרַךְ
בַּיּוֹם שִׁיגִיעַ אֲבִיהֶם בְּעוֹרוֹ.

יּוֹצְאִים תִּינוּקוֹת מִלִּפְנֵי אָבוֹתָם
בְּהוֹלִים אֶל מְקוֹם הַנֶּהֱרַךְ הַגָּדוֹל
אִם יִמְצְאוּהוּ בְּנֵי הַזְּקוּנִים
לָהֶם יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה.

אֵךְ בְּנֵי הָעוֹר מְעַכְבִּים רִיצָתָם
וְסוֹד מִחֲשַׁבְתָּם אֵינָם מוֹדִיעִים
שָׁגוֹף הַנֶּהֱרַךְ אֵינָנו נִגְלָה
לְכַד אִם יְבוֹא בְּכַף יָד אֲבִיהֶם.

[נַעֲרָה זַעִירָה]

נַעֲרָה זַעִירָה קִפְצָה לְגַלְיָם;
- בֵּי אֲדוֹנֵי, הֵן מִשְׁחָק הוּא, מִשְׁחָק.
וְהֵים כַּחַל וְהֵים נוֹהֵר,
וְהֵים כַּחַל וְהֵים חוֹמֵר;
לְבַקֵּר יִשְׁקֹט,
בְּעַרְבוֹ יִסְעֵר.

- בֵּי אֲדוֹנֵי, הֵן מִשְׁחָק הוּא, מִשְׁחָק.

נַעֲרָה זַעִירָה וְגַלְיָם עַגְלִים,
תִּנַּח אֶת אִמָּה וְתִרְחַק מִן הָאָב.
מִשְׁחָק הַטְּהוֹר בְּטְהוֹר הַתְּעַרְב.
לְבַקֵּר הַחֲרִישׁ,
בְּעַרְבוֹ - קִצְף רַב.

וארץ מרה בסערה תחנף.
- ימתן אדוני, יאסף את ידי.
בי אדוני, הן משחק הוא, משחק.

יחזק אלהים את ידי אחותי,
לערב נכונה רעה לקראתה.
נערה ועירה קפצה לגלים
הם הגלים מרבי מחמה.
ואין אתה אב מן הים לשאתה.
בי אדוני, הן גורא המשחק.

(מאי 1954)

[קרא אלהים לבתו]

קרא אלהים לבתו אל נשף שמחת אחיותיה
ויקצה לה מקום כבוד.
והיא היתה פסחת שתי רגליה,
לא תבין לרקד.

ויצוה אלהים לבתו ביום שמחת אחיותיה
שבת דומם והשכל.
יען בכורה לו בתו ותיקר בעיניו מנעוריה
ורב חכמתה יהלל.

ויצו לה הצב את רגלה ופסוח לעין רואיה
בעבור ינדע מומה.
ויגד: בת אלים הדורה ופסחת שתי רגליה
מיום קרא בשמה.

והיא עגומה ובושה עד חשב לכבה הקרע
ותתאו תאנה לרקד.
אז תנקר אישונה ותשלך לבל יותר בפניה
בלתי ארבות ריקות.

בעבור שעֵינִיהַ בְּרוֹת וּבָהֵן יִתְנַכְרוּ אֲבוֹתֶיהָ
שִׁפְכוּ בְחֶמַת רוּחָהּ.
אֲדָ טָרַם דְּבַק בֶּן עֶפֶר הִשְׁכִּילוּ נִמְר וְקִרְטַע
וְהָיוּ מְרַקְדוֹת נְכוּחָהּ.

חֲפֹזוּ מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת לְאַסֵּף בְּכַפֶּם אֶת עֵינֶיהָ
וַיִּחְזַק אֱלֹהִים בְּבִתּוֹ.
וַיִּזְעַק כִּי טָרַף טָרְפָה בַת פִּסְחַת שְׁתֵּי רֵגְלֶיהָ
וְסָר מְשׁוּשֵׁי בֵיתוֹ.

נָחַר אֱלֹהִים בְּבִתּוֹ, וַיִּתֵּן אֶת צְלֵמָהּ, וַיְבַזֶּהּ,
וְשֵׁת לָהּ מִרְאִית אַיְמָה.
וַתֹּאמֶר יְלֵדַת אֱלֹהִים כִּי טוֹבוֹ פִּסְחֵי רֵגְלֶיהָ
מִרַב שָׂאת כְּלֵמָהּ.

וַתִּקְרָא אֱלֹהִים בְּשִׁמוֹתָיו, וַתַּפְסֹחַ, וַתִּכְעַס בְּרֵגְלֶיהָ
וַתַּפְצֹר: עַד מָתַי אָבִי?
צָדֵק מִמֶּנִּי אָבִי, לוֹ יִתֵּר יָדוֹ וַיְהוֹשֵׁעַ
וְאֵל יַחֲמַס שׁוֹבֵי!

אֲזַ קְרָא אֱלֹהִים לְבִתּוֹ: בַת פִּסְחַת שְׁתֵּי רֵגְלֶיהָ!
זֶה שְׁמֶךָ וּבִזְאוֹת זְכָרְתִּיךָ.
מִקֶּץ שְׁבָעָה יָרְחִים בְּטָרַם מְלֵאת הַיָּרֵחַ
תְּשׁוּבֵי לְבֵית אָבִיךָ.

[ככלוב עופות קיץ דמיתי]

כְּכִלּוּב עוֹפּוֹת קִיץ דְּמִיתִי
אֲשֶׁר כָּל צְפוּר בּוֹ עוֹנָה.
וְכִי בָּא שְׁפוּד בְּעֵינֶיהָ,
הִיטָהּ הִיא אוֹמֶרֶת שִׁירָהּ.

וַתְּהִי מְצוֹדֶדֶת כָּל עֵין
וְהִמִּיתָה עֲצוּבָה
וְזָר לֹא נָשָׂא יְגוֹנֶיהָ
וְזָר בְּסוּדָם לֹא הוֹבֵא.

וְנֹר לֹא יִדַע אִימָה בָּס,
וְשִׁנְאָה כְּנִהַר רְחֻבָּה.
עֲמִקּוֹ כְּשֹׂאֹל שִׁירוֹתֶיהָ
וְהֵן מִשְׁטֵמָה וְעֹנָה.

וְתַהִי מִצֹּדֶדֶת כָּל עֵינִן,
וְשִׁירָתָה כֹּה שְׁלֹנָה.
לְצַפּוֹר הַעֲוֹרֹת דְּמִיתִי,
כִּי מִוֹת נִשְׂאָה בְּחֻבָּה.

(6.3.1954)

כְּפִיּוֹת טוֹבָה

בְּזִמְנֵי שְׁחֻשׁ הַיָּרֵחַ
כְּבוֹ הַבְּרוּשִׁים
נִבְלוּ הָעֲנָנִים
שֶׁדָּלְקוּ כְּעֵדֶת סוּסֵי־מְרוֹץ.

בְּזִמְנֵי שְׁחֻשׁ הַיָּרֵחַ
עָמַד גִּלְגָּל הַמַּיִם
חָרַב עָרוֹץ הַנְּהַר
כְּמוֹ קָמַט עָמַק בְּמִצְחָ.

בְּזִמְנֵי שְׁחֻשׁ הַיָּרֵחַ
כְּמַעֲט שְׁחֻשְׁכָּתִי אָנִי
כְּמַעֲט שְׁהִיִּיתִי
כְּאֵלּוֹ לֹא בָאתִי לְעוֹלָם.
וְלוֹ בְּהִבְהוּב אֶחָד
וְלוֹ בְּדֶרֶךְ־פֶּתַע
הִלְנֵאִי וְהָיָה פֹה לְמִי לְהִשִּׁיב אֶהְבֶּה.

באמצעות שליח

קָר לִי.

תגיד לו שִׁיבוא אֵלַי.

תגיד שְׁזֶה דְחוּף.

תגזים.

ספר מה קורה לי בכלל

בדרך ישרה תגיד לו שֶׁאֲנִי חוֹלָה

לא ברמזים. תגיד לו וְתִרְאֶה אִם יֵאָזֵין.

אותי הוא מתקשה לשמע בקברו,

אָבֵל אֶתָּה יְכוּל

אָבֵל אֶתָּה יְכוּל

לְהִדְבֵּר אֵתוֹ.

תגיד לו שִׁיבוא.

תגיד לו שִׁיקַח אוֹתִי מִכָּאן,

וְשִׁיקַח אוֹתִי מִכָּאן בְּמַהֲיִרוֹת,

תגיד שְׁגַם אֲנִי כְמוֹתוֹ

שְׁגַם אֲנִי כְמוֹתוֹ

ויכולה למות.

ספר לו כמה הוא אהוב עלי,

בְּכֹל אֲהַבְתִּי,

בְּכֹל נִשְׁוֵאִי,

איך הוא אהוב עלי.

ואם אין לו לְאֵן לְהַבִּיא אוֹתִי

שִׁיבִיא אוֹתִי לְתוֹךְ קְבְרוֹ,

כי אין לי מקום אחר בין כה נכה

ובין כה נכה אֲנִי אֲמוֹת,

אָבֵל בְּיַחַד,

רק בְּיַחַד,

לא לְחוּד.

[אתה משחית עשבים במגע יד בלבד]

אתה משחית עשבים במגע יד בלבד
לפעמים אפילו בנשיפה.
אין הם סובלים את דמותך משום שהיא דמות אנושית
כוחות הצמיחה שלהם אינם סובלים אותך.
זה דבר שאין לו מבע במלים
וזאת הסבה שלא ידעת עד כה.
גם אלו ידעת, במה היית מועיל?
אין להם זכות לדרש ממך שתמוג.
הם נצמטים בשלך מיום ליום
תחילה נקפדים במקצת רק קצות הגבעולים
אחר כך מתגלה עכירות בזרם הכלורופיל
לפעמים עובר קיץ שלם עד מות השרשים.
אנשים העוברים על פניהם אומרים שאינם עוד בגדר גנה.
אלו ידעת על כך, מה היית עושה?
הרי גם אתה אינך רוצה להמוג.

דברים קשים

על הענוי.
מה יש לומר על הענוי הזה?
יום חל היום.
שעה דחוקה בין מעשה למעשה.
הרחש בוילון מרגיע.
צל המלים רק מנחש מעבר לקירות.
זה בית די מגף
מוכן אפילו להסגר בארץ בינוני.
אך לא בזה הוא העקר.
מה הענוי הזה
המכרסם בצמת השדרה
או באחד המרכזים המוחיים?
זה הענוי
שמכונן לי את חיי
נפרד מכל מסגרת חיצונית.

אותו וילון עשוי מרשת מרקמת
אותה שלנת חלון
אותו מראה מהוה לחדר
שאין לו תקנה,
הכל יתמידו כשהיו
כשהענוי יחדל פתאום
כמו אד יבש.
(כאלו לא היה.)
ואין לי כל שליטה עליו
לא בבואו, לא בצאתו.
אניץ קש פורח
דואה ברוח, גולש ברוח.